כיתה ז' | תושב"ע · משנה | שיעור 4 מתוך 4 | 45 דק' | אבות ב, טו-טז

רבי טרפון: "לא עליך המלאכה לגמור"

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יפרקו את משל רבי טרפון (משנה טו) לחמשת חלקיו, ויתאימו לכל חלק את הנמשל לפי הרע"ב.
- התלמידים יסבירו את המתח בין "לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמֹר" ובין "וְלֹא אַתָּה בֶן חוֹרִין לִבָּטֵל מִמֶּנָּה".
- התלמידים ייישמו את העיקרון על משימה גדולה מחייהם.
- התלמידים יכתבו תשובה אישית לשאלה הגדולה של היחידה, בעזרת המשניות שלמדו.

❓ השאלה הגדולה של היחידה

איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם, ומי מחליט מה "ישר"?

בשיעור האחרון רבי טרפון מוסיף תשובה על הקצב: הדרך הישרה היא לא לגמור הכול, אלא לא להפסיק. בסוף השיעור כל תלמיד כותב תשובה משלו לשאלת היחידה.

🧪 פתיחה: משימה בלתי אפשרית

מראים לכיתה ערימה גדולה (למשל 40 דפים לסידור, או תמונה של חוף מלא פסולת). שואלים: **"אי אפשר לסיים את זה היום. אז בשביל מה להתחיל?"** אוספים תשובות בעד ונגד. (4 דקות)

📖 הסבר למורה

רבי טרפון, מחכמי יבנה, אומר במשנה טו משל של פועלים: היום קצר, המלאכה מרובה, הפועלים עצלים, השכר הרבה, ובעל הבית דוחק. הרע"ב מפרש את הנמשל: "חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה קְצָרִים הֵם", "הַתּוֹרָה אֵרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּה", ובעל הבית דוחק, שנאמר "וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה". המשל מדבר על לימוד תורה; ההרחבה לכל משימה גדולה בחיים היא שימוש שלנו במשל.

במשנה טז רבי טרפון מאזן את הלחץ: "לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמֹר, וְלֹא אַתָּה בֶן חוֹרִין לִבָּטֵל מִמֶּנָּה". לפי הרע"ב, הקב"ה לא "שכר" אותך לגמור את כל המלאכה, אבל גם אי אפשר לומר "איני לומד ואיני נוטל שכר", כי "מֻטָּל עָלֶיךָ לַעֲבֹד". כאן מובא החלק הראשון של המשנה; המשך המשנה מדבר על שכר הלימוד.

זה השיעור האחרון ביחידה, ולכן חלקו האחרון מוקדש לשאלה הגדולה: כל תלמיד כותב תשובה משלו ל"איזוהי דרך ישרה", ומביא לפחות משנה אחת מהיחידה.

📜 המקור (המשנה מתוך ספריא, נוסח תורת אמת; רע"ב מתוך ספריא)

משנה, אבות פרק ב, משנה טו

רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, הַיּוֹם קָצָר וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה, וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים, וְהַשָּׂכָר הַרְבֵּה, וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק:

משנה, אבות פרק ב, משנה טז (מתוך המשנה)

הוּא הָיָה אוֹמֵר, לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמֹר, וְלֹא אַתָּה בֶן חוֹרִין לִבָּטֵל מִמֶּנָּה.

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על אבות ב, טו

הַיּוֹם קָצָר. חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה קְצָרִים הֵם:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על אבות ב, טו

וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה. הַתּוֹרָה אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּה:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על אבות ב, טו

וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק. שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א) וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על אבות ב, טז

לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמֹר. לֹא שְׂכָרְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִגְמֹר אֶת כֻּלָּהּ כְּדֵי שֶׁתַּפְסִיד שְׂכָרְךָ אִם לֹא תִּגְמְרֶנָּהּ. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר אֵינִי לוֹמֵד וְאֵינִי נוֹטֵל שָׂכָר, וְלֹא אַתָּה בֶן חוֹרִין לִבָּטֵל. עַל כָּרְחֲךָ הָעֵל, מֻטָּל עָלֶיךָ לַעֲבֹד:

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב במשנה במפורש, ובצד השני פירוש, עם שם המפרש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהמשנה.

📜 **כתוב:** "הַיּוֹם קָצָר"

💭 **מפרשים:** הרע"ב: "חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה קְצָרִים הֵם".

📜 **כתוב:** "וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה"

💭 **מפרשים:** הרע"ב: "הַתּוֹרָה אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּה".

📜 **כתוב:** "לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמֹר"

💭 **מפרשים:** הרע"ב: "לֹא שְׁכָרְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִגְמֹר אֶת כֻּלָּהּ".

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: משנה (או דף המקורות), דף עבודה, ערימת דפים או תמונה לפתיחה

1. פתיחה: משימה בלתי אפשרית, בשביל מה להתחיל? (4 דקות)
2. משנה טו: המשל והנמשל לפי הרע"ב (טבלה על הלוח) (10 דקות)
3. משנה טז: "לא עליך... ולא אתה בן חורין", דיון בזוגות (8 דקות)
4. דף העבודה: חלקים א-ב (10 דקות)
5. סיכום היחידה: תשובה אישית לשאלה הגדולה, שיתוף וכרטיס יציאה (13 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. מה חמשת חלקי המשל של רבי טרפון?
2. מה שני חלקי המשפט "לא עליך המלאכה לגמור..."?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. לפי הרע"ב, מה הנמשל של "היום קצר" ושל "המלאכה מרובה"?
2. למה, לדעתכם, רבי טרפון צריך את שני חלקי המשפט יחד? מה יקרה אם נשמע רק אחד מהם?

הערכה (מה דעתי?)

1. איזו משנה מהיחידה הכי עונה בשבילכם על השאלה "איזוהי דרך ישרה"? נמקו.

🏁 סיכום השיעור

כל תלמיד כותב תשובה של 3-4 שורות לשאלה הגדולה, "איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם", ומצטט לפחות משנה אחת מהיחידה (רבי, הלל, רבן יוחנן ותלמידיו, או רבי טרפון). שניים-שלושה תלמידים קוראים בקול.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק שתי שורות:

1. דבר אחד שלמדתי היום: _____
2. שאלה אחת שעדיין יש לי: _____

טיפ: פתחו את השיעור הבא בשתיים-שלוש מהשאלות הפתוחות.

💡 הערות למורה

המשפט "לא עליך המלאכה לגמור" מרגיע תלמידים שמרגישים לחץ. כדאי להדגיש את שני חלקיו יחד: לא לגמור הכול, אבל גם לא לוותר. אפשר לתלות את המשפט בכיתה. מספור המשניות לפי ספריא (בחלק מהסידורים: משניות כ-כא). למתקשים: דף עם תמיכה, ובו מחסן מילים ומשפטי פתיחה.

📝 בדף העבודה

טבלת משל ונמשל, יישום של "לא עליך... ולא אתה בן חורין" על משימה אישית, ו★ שאלת סיכום ליחידה. מחוון מלא בעמוד השני.

יש גם גרסה עם תמיכה (מחסן מילים, משפטי פתיחה, פחות שאלות, ומחוון משלה), ודף סיכום של עמוד אחד לתלמידים, להדבקה במחברת או לחזרה לפני מבחן.

מקורות

- משנה, אבות ב, 15 (ספריא)
- משנה, אבות ב, 16 (ספריא)
- רע"ב על אבות ב, 15 (ספריא)
- רע"ב על אבות ב, 16 (ספריא)

מחוון: היום קצר והמלאכה מרובה

1. **חלק א:** היום קצר: "חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה קְצָרִים הֵם". המלאכה מרובה: "הַתּוֹרָה אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּה". בעל הבית דוחק: "וְהָגִית בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה". הפועלים עצלים / השכר הרבה: הצעות פתוחות (למשל: בני האדם מתעצלים; שכר המצוות גדול). דוגמאות אישיות: פתוחות.
2. **חלק ב:** תשובה אישית. לבדוק שהתלמיד הבחין בין מה שלא חייבים לסיים ובין צעד קטן וממשי שהוא מתחייב אליו.
3. **חלק ג:** (1) הרע"ב: "לֹא שְׁכָרְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִגְמֹר אֶת כֻּלָּהּ כְּדֵי שֶׁתַּפְסִיד שְׂכָרְךָ אִם לֹא תִּגְמְרֶנָּהּ". (2) מי ששומע רק את הראשון עלול לוותר ("ממילא לא אגמור"); מי ששומע רק את השני עלול להישחק בלחץ. יחד: להתמיד בלי לחץ של "הכול או כלום".
4. ★ **סיכום:** תשובה פתוחה. לבדוק: עמדה ברורה, שתי משניות מצוטטות נכון, והסבר של הקשר ביניהן.